

פתיחה

בפרשת השבוע מביאה התורה את פסוקי הברכה, בה יברכו הכהנים את בני ישראל. חז"ל במספר מקומות הדגישו את החשיבות של ברכת כהנים, עד כדי כך שבמסכת סוטה (לא ע"ב) הם כתבו, שהקב"ה מתאוה לברכתם של הכהנים. נחלקו הראשונים האם בשביל שהברכה תתקבל יש עניין שהכהנים יהיו צדיקים, או שמא היא תלויה בקב"ה בלבד:

א. **הרמב"ם** סבר (תפילה ונשיאת כפיים טו, ז), שזה לא משמעותי אם הכהנים צדיקים או לא, מכיוון שהכל תלוי בברכת הקב"ה. משום כך כתב הרמב"ם שאין לזלזל בברכת הכהנים, מכיוון שהברכה לא חלה בזכותם, ובלשונו:

"ואל תתמה ותאמר ומה תועיל ברכת הדיוט זה, שאין קבול הברכה תלוי בכהנים אלא בהקדוש ברוך הוא, שנאמר ושמנו את שמי על בני ישראל ואני אברכם, הכהנים עושים מצותן שנצטוו בה והקב"ה ברחמיו מברך את ישראל כחפצו."

ב. **ספר החינוך** (מצווה שעה) חלק על דברי הרמב"ם, וסבר שקבלת הברכה כן תלויה ברמה הרוחנית של הכהנים, וככל שהם יהיו צדיקים יותר, כך הברכה תשפיע יותר: "כי כבר הקדמתי לך פעמים רבות, כי בכח הכשר מעשינו תחול הברכה עלינו". כמובן שגם הוא סובר, שבסופו של דבר הברכה נובעת מהקב"ה, אבל יש משמעות לרמה הרוחנית של הכהן.

בעקבות פסוקי ברכת הכהנים שמופיעים בפרשה, נעסוק בשאלה האם מותר לישראל לעלות לברך עם הכהנים. כפי שנראה, דיון זה משליך בין השאר על השאלה, האם אבות יכולים לברך את בניהם בברכת כהנים כאשר הם חוזרים מבית הכנסת בשבת בערב, או שמא יש בכך איסור עשה.

מעמד הכהנים

מעמדו של כל כהן כקדוש בוודאי היה נכון בזמן בית המקדש, אז לא היה ספק בקדושתם של הכהנים, כפי שאומרת המשנה בקידושין (ד, ד - ה), שבשביל לבדוק האם כהן הוא 'מיוחס' (ויכול לעבוד בבית המקדש, ולזכות בזכויות הכהונה) היו בודקים את אבותיו. אם גילו שהם נשאו כפיים, עבדו בבית המקדש, היו בסנהדרין וכדומה, אז גם הכהן מצאצאיהם שבדקו נחשב מיוחס.

הספק אודות מעמדם של הכהנים, התעורר כבר בחזרה מגלות בית ראשון (עיין כתובות כה ע"א, קידושין עט). החשש היה שמא במהלך הגלות, התחתנו הכהנים עם נשים הפסולות להם (גרשה, זונה וכו'), ופסלו את עצמם מהכהונה, או שאנשים קראו לעצמם כהנים למרות שהם לא, וכפי שהביא מקרה כזה **הרב עובדיה** (יביע אומר אבה"ע ז, ט):

"שאלה, הבחורה א' באה להרשם לנישואין עם הבחור י' שניהם מעיר טהראן. הבחור אמר מתחלה שהוא כהן, שכן שמע מאביו. לשאלת ביה"ד לאביו של הבחור, השיב, אמנם בפרס קראו לו כהן, אך באמת איננו יודע אם הוא כהן, כי מעולם לא הלך לבית הכנסת, חוץ מיום הכפורים, וגם אז לא נשא כפיו עם הכהנים."

למעשה הגמרא במסכת כתובות (כד ע"ב) דנה בשאלה, האם אדם שנוהג מנהג אחד של כהונה, יכול לזכות בשאר זכויות הכהונה: **ספק ראשון**: נחלקו רבי יהודה וחכמים, האם כאשר רואים כהן שאוכל תרומה, מוכח שהוא כהן ויהיה מותר לו לעלות לברכת כהנים. לדעת רבי יהודה כן, כיוון שהוא לא היה מעיז לאכול דבר שאיסורו במיתה אילולי היה כהן. לדעת חכמים לעומת זאת, ראייה כזאת לא מספיקה, כיוון שהאכילה מתבצעת בצנעה, והוא לא חושש שמישהו שיועד שהוא אינו כהן יראה אותו.

ספק שני: הגמרא מביאה ספק נוסף בכיוון ההפוך, האם כהן שנושא כפיים יכול גם לאכול תרומה. הסברא לומר שהוא כהן וודאי והוא יאכל לאכול היא, שהוא מבצע מעשה כהונה בפרסה, ורק מי שכהן וודאי היה מעז לנהוג כך. הסברא למנוע ממנו לאכול תרומה בעקבות העלייה לדוכן היא, שעלייה לדוכן איסורה בעשה בלבד, וייתכן שהוא לא חושש לעבור על עשה.

עלייה לדוכן

אם כן כפי שראינו הגמרא מעלה אפשרות, שרבי יהודה סובר שלא מעלים מנשיאת כפיים לאכילת תרומה כי זר שעולה לדוכן עובר רק על איסור עשה. על איזה עשה הוא עובר? נחלקו בכך הפרשנים:

א. **רש"י** (ד"ה דאיסור עשה) פירש, שהחובה על הכהנים לברך נלמדה מהפסוק 'כה תברכו', ממילא נגזר, שמי שלא כהן אסור לו לעלות לדוכן ולברך, ועל אף שלכאורה אמור להיות לאו למי שעולה לדוכן, כאשר לא כתוב בפירוש את האיסור ('אסור לישראל לעלות לדוכן'), אלא רק לומדים אותו מציווי חיובי (כהן עולה, ממילא משמע שישראל לא) עוברים על עשה ולא על לאו.

ב. **בשערי תשובה** (או"ח קכח, ב) הביא אפשרות נוספת בשם ההפלאה להסביר, כיצד ישראל שעולה לדוכן עובר על איסור עשה. כפי שראינו בעבר (פרשת במדבר שנה ב'), נחלקו הראשונים בשאלה, האם כמו יש שיש מצווה על הכהנים לברך, כך יש מצווה על הישראלים להתברך. **הריטב"א** (בסוכה לא ע"ב) סבר שאין בכך מצווה, ואילו לדעת **ספר חרדים** לא רק על הכהנים יש מצווה לברך, אלא גם על הישראלים יש מצווה להתברך¹.

מסביר ההפלאה, מכיוון שעל פי שיטת היראים שיש מצווה להתברך, כאשר ישראל עולה לדוכן לברך – הוא לא יכול להתברך, כי בשביל להתברך צריך להיות מול הכהנים, והוא מבטל מצוות עשה של קבלת ברכה מהכהנים, וזה האיסור אליו התכוונה הגמרא. (הקושי בפירושו הוא, שהגמרא לא אומרת שהעולה מבטל עשה, אלא עובר על איסור עשה), ובלשונו:

"ועיין בספר ההפלאה בתשובות שם שכתב בשם ספר חרדים שיש מצות עשה על הישראל שיתברך וכוון שהוא זר ועולה לדוכן אינו מתברך כדאמר לקמן עם שאחורי הכהנים."

¹ ראינו שנפקא מינה למחלוקת היא, האם אדם שמתפלל שמונה עשרה צריך להפסיק ולהקשיב לברכת כהנים. **הגרש"ז אויערבך** (תפילה, נשיאת כפיים, אות ג) סבר שיש להפסיק, כיוון שלדעת חלק מהראשונים מצווה להתברך, וכן פסק **האגרות משה** (או"ח ה, ב). **הרב אלישיב** (הערות סוטה) סבר שאין צורך, כי רוב הראשונים סוברים שאין מצווה, וכן פסק **הרב עובדיה** (או"ח ז, ב), משום שהעוסק במצווה פטור מאחרת.

ג. **החזון איש** (אבה"ע ב, טז) בגישה נוספת כתב, שכאשר הישראל עולה לדוכן הוא כאילו מכריז על עצמו ככהן שלא כדין. כיוון שיש מצווה לקדש את הכהנים ולא את הישראלים ('וקדשתו'), כאשר ישראל עולה לדוכן, הוא מקדש את עצמו שלא כהוגן, ועובר על הציווי לקדש את הכהנים בלבד (לאו הבא מכלל עשה).

דברי רבי יוסי במסכת שבת

אם כן עד כה ראינו בפשטות, שאסור לישראל לעלות לברכת כהנים. לכאורה, דין זה נסתר מהגמרא בשבת (ק"ה ע"ב). הגמרא בשבת מביאה מספר דברים בשם רבי יוסי, אחד מהם הוא: "אמר רבי יוסי: מימי לא עברתי על דברי חברי. יודע אני בעצמי שאיני כהן, אם אומרים לי חברי עלה לדוכן, אני עולה."

עולה מלשון הגמרא, שלמרות שמעמדו של ר' יוסי היה ישראל, הוא היה עולה לברכת כהנים בציווי חבריו, וקשה, שהרי כפי שראינו לעיל בגמרא בכתובות, אסור לישראל לעלות לדוכן לברכת כהנים, אז כיצד ר' יוסי אמר שהוא היה עולה לדוכן לברך?

אפשרות ראשונה לתרץ, שאין כוונת ר' יוסי לומר שהוא באמת היה עולה לדוכן אם חבריו היו אומרים לו, אלא שהוא כל כך סמך/צייט לדברי חבריו, שהוא היה עושה אפילו דברים גדולים בשבילם. כדוגמה לגודל ההתמסרות לדברי חבריו, הוא אמר שהוא היה עולה לדוכן, וכך ביאר **התוספות רא"ש** במקום (ד"ה אילו): "דבר גדול הייתי עושה בשבילן".

אפשרות שנייה לתרץ הביא **בתורה תמימה** (נשא ו, כג) בשם **רבינו ירוחם** שטען, שיש לגרוס אחרת בדברי הגמרא. במקום לגרוס 'אמר רבי יוסי יודע אני שאיני כהן', יש לגרוס 'יודע אני שאיני ראוי לעלות לדוכן'. לפי פירוש זה, חבריו של ר' יוסי מבקשים ממנו לעלות לדוכן לדרוש, ואף על פי שהוא יודע בעצמו שהוא לא ראוי לכך, משום כבוד חבריו הוא עולה, ואין קשר לברכת כהנים.

דברי התוספות

הביאור הקשה ביותר לדברי הגמרא, מופיע **בתוספות** במקום (ד"ה אילו) בשם **ר"י**. התוספות הביאו את דברי ר"י שתמה על דברי הגמרא, מה רבי יוסי מתפאר בכך שהוא היה עולה לדוכן בציווי חבריו? הרי חוץ מאיסור ברכה לבטלה שלדעת התוספות הוא רק מדרבנן (ר"ה לג ע"א ד"ה הא), אין בכך שום איסור, אז מה הוא בא לחדש?

על דברי התוספות תמהו רבים, שהרי כמו שראינו לעיל יש גמרא מפורשת בכתובות, שישראל שעולה לדוכן עובר באיסור עשה, אז מדוע ר"י אומר שהוא לא מבין איזה איסור יש בכך? בוודאי שיש בכך איסור! ביישוב הקושיה נאמרו מספר תירוצים:

א. **הרמ"א** (או"ח קכח, א) כתב לתרץ, שאולי האיסור לעלות לברכת כהנים נוהג רק אם ישראל בודד עולה לברכת כהנים, אבל כאשר הוא עולה עם כהנים אחרים, אין בכך איסור עשה. למעשה הוא נשאר בצריך עיון. גם **המשנה ברורה** במקום (שם, ו) כתב, שלדינא הסכימו האחרונים, שגם אם הישראל עולה עם כהנים נוספים לדוכן - עדיין יש בכך איסור עשה.

ב. **הפני יהושע** (כתובות כד ע"ב ד"ה בגמרא) תירץ, שהאיסור על ישראל לעלות לברכת כהנים ולברך נהג רק בזמן בית המקדש, שבירכו ברכת כהנים עם שם השם המפורש, אבל בשאר המדינה אין בכך איסור עשה, אלא רק ברכה לבטלה. לכן אומר ר"י, שהוא לא יודע איזה איסור יש בכך חוץ מברכה לבטלה, כי באמת בגבולין אין בכך איסור (ועיין בפרשת קרח שנה א').

ג. תירוצו נוסף כתב **הב"ח** (שם, א) שבאמת ר' יוסי עלה לדוכן, אבל הוא לא בירך את ברכת כהנים, וגם לא הרים את כפיו כמו הכהנים. אם כן מה ר' יוסי בא לחדש בכך שעלה לברכת כהנים? הב"ח כתב, שלמרות שאנשים היו תמהים על מעשיו, ומוציאים עליו לעז שהוא עולה לדוכן למרות שהוא לא כהן, מפני כבוד חבריו שביקשו ממנו, הסכים לסבול את הביזיונות והחשדות, ובלשונו:

"וצריך לומר דר' יוסי לא קאמר אלא לעלות לדוכן ולעמוד לשם בלא שישא את כפיו כלל ואף לא לברך 'ברוך וגו' וליכא (= ואין בעיה בכך) אלא מפני הרואים שיוציאו עליו לעז לומר דעובר על איסור עשה, וכדי שלא יעבור על דברי חבריו עולה לדוכן ונושא עליו ה'לעז'."

ברכת האבות

אם כן כפי שראינו, המסקנה העולה מרוב המפרשים, שאכן אסור לישראל לברך ברכת כהנים. אמנם לפי זה צריך עיון על מנהג העולם, שבחזרה מבית כנסת בשבת, ההורים סומכים ידיהם על בניהם ומברכים אותם ברכת כהנים, וכפי שהביא בסידורו **רבי יעקב עמדין** (הנהגת ליל השבת):

"מנהגם של ישראל לברך הילדים בליל השבת אחר התפילה או בכניסה לבית, שאז חל השפע וראוי להמשיכו על הילדים במיוחד, שאין בכחם להמשיך שפע במעשיהם, אבל גם הבנים הגדולים מקבלים ברכה מאבותיהם ונכון הוא. ומניחים ב' ידיהם על ראשיהם כמו שמצינו בכל המברכים."

אם כן כיצד ההורים בכל זאת מברכים? בפשטות יש לומר, שהאיסור לברך נהג רק בזמן התפילה, אך **הביאור הלכה** (או"ח קכח ד"ה דזר) דחה תירוץ זה, שהרי נוסח התפילה מדרבנן, וברכת כהנים בירכו עוד לפני שהתפללו, וגם כבר אז היה אסור לומר ברכת כהנים סתם. משום כך הוא הביא מספר תירוצים שונים ליישב:

א. **הביאור הלכה** (שם) לאחר שהביא את הקושיה תירץ, שלדעת **הב"ח** שראינו לעיל, האיסור לשאת כפיים הוא רק בתנאי שמרימים את הידיים כמו הכהנים, לכן אם האב מברך את בנו בלי שהוא מרים את ידיו, אין בכך איסור. לפי פירוש זה של הביאור הלכה, ההורים צריכים להיזהר כאשר הם מברכים את בניהם, שלא לעשות את צורת ידי הכהנים.

ב. תירץ שני שכתב **הביאור הלכה**, שמכיוון שברכת כהנים היא מצווה מדאורייתא, ולהלכה נפסק שמצוות צריכות כוונה (או"ח ס, ד). כאשר ההורים מברכים את בניהם בברכת כהנים, הם מכוונים (אפילו שלא ביודעים) שלא לברך ברכת כהנים ממש כמו הכהנים, אלא כסתם ברכה שאין איסור לאומרה, וכך כתב גם בשו"ת **גינת ורדים** (או"ח כלל א, ס' יג).

שבת שלום! קח לקרוא בשולחן שבת, או תעביר בבקשה הלאה על מנת שיעוד אנשים יקראו...²